

Kastamonu Üniversitesi

**I. ULUSLARARASI ŞEYH ŞA'BÂN-I VELÎ
SEMPOZYUMU**

**-ŞEYH ŞA'BÂN-I VELÎ'Yİ ANMA VE ANLAMA-
-Birinci Cilt-**

**4-6 Mayıs 2012
Kastamonu**

HÜSEYİN VASSÂF VE ŞÂBÂNÎLİĞİN COĞRAFYASI

Prof. Dr. Mehmet Akkuş

Ankara Üniversitesi, Türkiye

Osmanzâde Hüseyin Vassâf, baba tarafından Ürgüp, ana tarafından ise Mısırlı bir aileden olup 1872-1929 yılları arasında İstanbul'da yaşamış bir mutasavvıf şairdir. Kendisi Gümrük İdaresi'nde çalıştığı halde genç yaştan itibaren tasavvufa meyl etmiş, birçok mutasavvıfın dersinde ve sohbetinde bulunmuş, muhtelif tarikatlardan icazet almış ve nihayet bir müddet Kasımpaşa Uşşakî âsitânesi'nin şeyhliğini yapmıştır. İstanbul başta olmak üzere ve özellikle Osmanlı coğrafyasında mevcut olan tarikatlar ve bunlara mensup mutasavvıflar hakkında geniş araştırmalarda bulunmuş, kendi zamanında var olan tekke ve zaviyeleri ziyaret etmiş, buralarda yaşayan şeyh efendilerle mülakatlar yapmış. 23 sene boyunca elde etmiş olduğu bilgileri derleyerek Tarikatlar ve velîler hakkında 5 ciltlik ansiklopedik mahiyet arz eden Sefîne-i Evliyâ adlı eserini kültür tarihimize âbidevî bir kitap bırakmıştır. Bu eser başlangıçlarından yaşadığı döneme kadar bütün tarikatlar hakkında önemli bilgiler veren bir kaynak kitaptır.

Hüseyin Vassâf'ın tasavvufa ilk intisâbı ve icazeti Şa'bânî tarikatındadır. Şâm'dan İstanbul'a gelen ve Vassâf'ın evinde misâfir kalan Hanefî âlimlerinden ve Şabânî tarikatının Bekriyye kolu şeyhlerinden Şeyh Muhammed Sultân Efendi'ye intisap etmiş ve bir kaç sene sonra bu şeyhten icâzet-nâme almıştır. Nitekim kendisi bunu şöyle ifade etmektedir:

*“Müşârüniyleh ile mülâkâtım 1317 sene-i hicriyyesi şehr-i Şa'bân'ında (Aralık 1899) İstanbul'da vâki' olmuştur. İki ay kadar İstanbul'da fakîr-hânede misâfir oldular. Sohbetlerinden çok müstefîd olduk. Burada birkaç kişi kendilerine intisâb eylemiştik.”*³¹⁹ Bundan sonra şu beyitle bunu teyid etmektedir:

Halvetîlerle koyuldum reh-i tahkîka hemân

Reh-nümâ olmuş idi Hz. Pîrim Şa'bân

Bu ifâdelerden onun tasavvufta ilk intisap edip icâzet aldığı şeyhin Şa'bânî olduğu anlaşılmaktadır. Şeyhinin vefatı üzerine yazdığı şu beyitlerden bu durum daha da açık ifade edilmektedir:

Tarîk-ı Halvetî'nin Mustafâ'l-Bekrî kolundandır

Gül-i gül-zâr-ı Şa'bânî olan ol zât-ı dil-âgâh

Mübârek Şeyh Muhammed âzim-i dârü'l-karâr oldu

---

³¹⁹ Hüseyin Vassâf, Sefîne-i Evliyâ (Hazırlayan Prof. Dr. Mehmet Akkuş- Prof. Dr. Ali Yılmaz), Kitabevi Yayınları, İstanbul 2006,

Gülistân-ı şefâatda şefî' olsun Rasûlullâh

Bu intisaptan sonra Muhammed Sultan Efendi, Hüseyin Vassâf'a kendi eliyle yazdığı Arapça bir icâzetnâme vermiştir. İcâzetnâme'nin bir yerinde şöyle denilmektedir.

“Ben, Hüseyin Vassâf'a bütün hallerinde takvâlı olmasını, zikre devam etmesini, Hz. Peygamber'e cehren ve hafîyyen, kalb ve lisan ile salavât getirmesini, Allah'tan başka hiçbir kimseye boyun eğmemesini tavsiye ederim. Ayrıca kalbinin bütün müslümanlara karşı selîm olmasını, bütün işlerinde Allah'a tevekkül etmesini dilerim. Halvetteki ve celvetteki sâlih dualarında beni ve zürriyetimi unutmamasını isterim. Yine bize ve bu silsileyi yazan kâtîbine de hüsn-i hâtîme dileyerek dua etmesini isterim.

Şâm-ı şerîf Askerî İ'dâdî İmamı Muhammed Sultan b. Abdullah b. Arslan ed-Dağîstânî el-Halvetî.”

Hüseyin Vassâf bu intisab vesilesiyle Divan'ında Hz. Pîr ve şeyhi hakkındaki duygularını şöyle dile getirir:

Benim pîrim mübeccel dest-gîrim Şeyh Şa'bân'dır

İki âlemde elbette zahîrim Şeyh Şa'bân'dır

Nesîm-i feyz ü himmetle dem-â-dem kalbimi okşar

Mükerrem kutb-ı eḫhamdır emîrim Şeyh Şa'bân'dır

Mürîd-i râh-ı Hakk'a dem-be-dem îsâr-ı feyz eyler

Benim âlî- nazar pîr-i hatîrim Şeyh Şa'bân'dır

Tarîkında nice esrâr nümâyân olmada her ân

Bu zulmet-hâne-i tende münîrim Şeyh Şa'bân'dır

Fakîri kem-teri Vassâf'ına lutf-ı ilâhîdir

Benim âlî-nazar pîr-i kebîrim Şeyh Şa'bân'dır

Hüseyin Vassâf, 1914'de Şâm'a yaptığı bir seyahatte şeyhinin kabrini ziyaret ettiğini ve oradaki Şa'bânîlerle görüşüğünü *Sûriye ve Filistin'de Cevlânım* adlı eserinde bahs etmektedir.³²⁰

Bu bakımdan müellif *Sefîne*'nin büyük bir bölümünü Şa'bân-ı Velî ve Şa'bânîlere ayırmıştır. Eserin c.III, s.511-536. sayfalarında Şa'bân-ı Velî'nin hayatı, tarikatın usûl ve erkânı, Kastamonu'daki külliye'nin fotoğraflarıyla o tarihlerdeki durumu ele alınmıştır. C.IV, s.13-206'de ise Şa'bân-ı Velî'nin halifeleri, Şa'bânî tarikatının Karabâşiyye, Nasûhiyye, Çerkeşiyye, İbrahîmiyye ve Bekriyye kolları ve bunların mutasavvıfları hakkında bilgiler bulunmaktadır. Şa'bânî Tarikatı'nın yayıldığı alanla ilgili olarak konunun başında şöyle demektedir:

/381/ « *Tarîkat-ı alîyye-i Şa'bânîyye, tarîk-ı Halvetînin en büyük ve en mühim bir şu'besidir. Öyle bir şu'be ki, Anadolu'dan zuhûr ederek Rumeli, Sûriye, Mısır, Tıرابلس-garb, Tunus, Cezâyir, Fas ile Medîne-i Münevvere, Mekke-i Mükerreme, Yemen ve Hindistân'a kadar dal budak salmış bir şecere-i azîme-i Halvetiyye'dir. Bu mertebede intişâr, turuk-ı alîyyenin pek*

³²⁰ Hüseyin Vassâf, *Hicâz Hâtîrâsı* (Haz. Mehmet Akkuş, Kubbealtı Yayınları, İstanbul 2011, s.324-326.

azına nasib olmuştur. Pîr-i muazzamı, kutbu'l-evliyâ, zahru'l-asfiyâ, matla'-ı âfitâb-ı kerâmet, şeyhu'l-meşâyih, berzehu'l-berâzih olan Hz. Şa'bân-ı Velî (kuddise sirruhu'l-celî) efendimizdir (kaddesa'llâhu sirrahû). Silsile-i tarîkatları dördüncü şeyhde pîr-i tarîk-ı Halvetî Seyyid Yahyâ-yı Şîrvânî (kuddise sirruhu'r-rabbânî) hazretlerine müntehîdir. »

Hüseyn Vassâf'ın Dîvân'ında da Hz. Şa'bân-ı Velî ve bazı Şa'bânî büyükleri hakkında şiirleri bulunduğu gibi Cerîde-i Sûfiyye'nin muhtelif sayılarında Şeyh Mustafa Enver-i Şabânî, Kâmil Efendi, Bosnevî Hacı Tevfik-i Şabanî v.s. hakkında yazdığı müstakil biyografî yazıları bulunmaktadır.

Divan'ındaki şiirlerinde de Üsküdar'da Nasûhî Âsitânesi Şeyhi Kirâmeddîn Efendi'ye bazı Şa'bânî şeyhleri ve genel olarak Şa'bânîler hakkında şiirleri de yer almaktadır:

Bende-i hâss-ı Resûlullâh Şa'bânîleriz
Âşık-ı şeydâ-yı Hak hoş-hâh Şa'bânîleriz
Pîrimiz Sultân Şa'bân-ı Veliyy-i pür-himem
Peyrev-i pîr-i dil-âgâh Şa'bânîleriz
Reh-nümâ-yı aşkımız Seyyid Nasûhî Hazreti
Bezm-i vahdet o âli-câh Şa'bânîleriz
Feyz-i pâk-ı evliyâullâh ile rûşenî diliz
Âlem-i fânîde sâhib-intibâh Şa'bânîleriz
Dâimâ Kur'ân u îmân yâr-ı cân olmuş bize
Cân u dilden aşk ile hem-râh Şa'bânîleriz
Âlem-i fânîye yokdur iltifât u meylimiz
Târik-i dünyâ fenâ-fi'llâh Şa'bânîleriz
Râh-ı Hak'da oldu aşk sermâyemiz ey nûr-ı ayn
Mazhar-ı sırr-ı bekâ-bi'llâh Şa'bânîleriz
Neş'e-i vahdetle kalben pür-safâyız âşıkız
Hamdü li'llâh ârif-i bi'llâh Şa'bânîleriz
Her taraf mirât-ı vahdet ene'l-hak söylüyor
Nükte-dân-ı “semme vechu'llâh” Şa'bânîleriz
Nefy ü isbâtın ledünniyâtını ârif göñül
Vâkîf-ı esrâr-ı illa'llâh Şa'bânîleriz
Peykiyiz hurşîd-i tâbân-ı tarîkîn dâimâ
Halveti erkânına şehrâh Şa'bânîleriz
Farz u sünnet reh-nümâ-yı hâs olmuşdur bize
Sâlikân-ı aşk için cân-gâh Şa'bânîleriz
Halka-i tevhîdimizde cezbe vü hâlât ile
Hizb-i zikre müştegil pür-âh Şa'bânîleriz
Levh-i dilde rû-nümâ oldu Kirâmeddin'e yâr
Sırru'l-esrâra basîret-gâh Şa'bânîleriz

Âtîde bahs olunacağı vechile, muharrir-i kem-terin ilk nisbetim tarîkat-ı aliyye-i Şa'bânîyye'yedir. Şeyhimin irtihâliyle Gülşenî'den, bi'l-âhare

Uşşâkî'den mazhar-ı feyz olmağa çalıştım ve çalışıyorum. O zamân söylenmiş medhiyelerdendir. (Sefine c.III,)

Mefhar-ı ehl-i velâ Hazret-i Şa'bân-ı Velî
Medh ü tekrîme sezâ Hazret-i Şa'bân-ı Velî
Muhtefî genc-i nihânında onun gevher-i zât
Vâkıf-ı sırr-ı Hudâ Hazret-i Şa'bân-ı Velî
Kutb-ı yektâ-yı zamân olduğuna şek yokdur
Mefhar-ı şâh u gedâ Hazret-i Şa'bân-ı Velî
Halvetî güllerinin en güzelidir zâtı
Gül-i gül-zâr-ı vefâ Hazret-i Şa'bân-ı Velî
Bâb-ı medhinde anın her ne dinilse azdır
Lâyık-ı medh u senâ Hazret-i Şa'bân-ı Velî
Nazarı derd-i müridâna devâdır Vassâf
Bil ki dârû-yı şifâ Hazret-i Şa'bân-ı Velî

Bu tarîkta çok urefâ yetişmiş ve el'ân yetişmekte bulunmuştur. **Memâlik-i İslâmiyye'nin her tarafına yayılan** tarîkat-ı aliyye-i Şa'bâniyye'de, hâl-i hâzırda eâzım eksik değildir. (Sefine c.III, s.393)

Server-i ehl-i tarîk Hazret-i Şa'bân-ı Velî
Sâlik-i râha hakîk Hazret-i Şa'bân-ı Velî
Hâl ü kâlinde anın bû-yı hakikat vardır
Cümle uşşâka şefîk Hazret-i Şa'bân-ı Velî
Misl-i hurşîd tulû' itdi cihâna ol pîr
Bahr-ı envâra garîk Hazret-i Şa'bân-ı Velî
Halvetî bâğına bir bülbül-i revnak-efzâ
Meslek-i feyzi vesîk Hazret-i Şa'bân-ı Velî
Âşık-ı sâdik-ı cânân-ı hakîkîdir ki
Fıkr- i irfânı amîk Hazret-i Şa'bân-ı Velî
Dâhil-i zümre-i pîrân-ı ızâm olmuşdur
Hak teâlâyâ sadîk Hazret-i Şa'bân-ı Velî
Evlîyâ rehberidir hem urefânın fahri
Pîr ü burhân-ı tarîk Hazret-i Şa'bân-ı Velî
Bülbül-i bâğ-ı edeb mefhar-ı erbâb-ı ireb
Hiss-i âlisi refîk Hazret-i Şa'bân-ı Velî
Mazhar-ı fevz ü fütûh zât-ı şerîfi memdûh
Âşık feyzi refîk Hazret-i Şa'bân-ı Velî
Sensin ummân-ı kerem bülbül-i gül-zâr-ı İrem
Remz-i akvâli rakîk Hazret-i Şa'bân-ı Velî
Ol Hudâ aşkına Vassâf'ına bezl it keremi
Ey müridâna şefîk Hazret-i Şa'bân-ı Velî
Ârifânın kutbudur Sultân Şa'bân-ı Velî
Ehl-i aşkın lübbüdür Sultân Şa'bân-ı Velî
İlm-i zâhir ilm-i bâtında kemâlât sâhibi
İlm ü irfân bahridir Sultân Şa'bân-ı Velî

*Menba'-ı feyz ü keremdir mazhar-ı esrâr-ı Hak
Ehl-i zikrin pîridir Sultân Şa'bân-ı Velî
Sâhibü'l-fazli'l-celîdir mazhar-ı sırr-ı Alî
Râh-i Hakk'ın nûrudur Sultân Şa'bân-ı Velî
Kutb-ı a'zam pîr-i eḫḫam vâris-i ilm-i Nebî
Bendegânın fahrıdır Sultân Şa'bân-ı Velî
Rûşen-i çeşm-i hidâyet seyyid-i ehl-i tarîk
Kâşifü'l-esrârdır Sultân Şa'bân-ı Velî
Zulmet-i hicrânda kalmış bî-kes ü bî-çâreye
Matlâul-envârdır Sultân Şa'bân-ı Velî
Bende-i dîrînesi **Vassâf**'ının ser-tâcidir
Mefharü'l-ahyârdır Sultân Şa'bân-ı Velî (Sefine c.III, s.398)*

Şa'bânî Velî'den sonra gerek Kastamonu'da ve gerekse Anadolu'nun farklı yerlerinde irşad faaliyetlerinde bulunanlardan bir kısmı şöyle belirtilmektedir:

Kastamonulu Şeyh Osmân Efendi Tokat'ta, **Kastamonulu** Şeyh Hayreddûn Efendi, **İskilipli** Şeyh Abdülbâkî Efendi Çorum'da, **Kastamonulu** Şeyh Muhyiddîn Efendi Şam taraflarında, Şeyh Osman Efendi'nin oğlu Şeyh Şeyh Hayreddîn Efendi **Bolu**'da irşad faaliyetinde bulunmuşlardır. **Çorumlu** Şeyh İsmâîl Kudsî Efendi, Çelebi Pîr Mustafa Efendi b. İsmâîl-i Kudsî, **Zileli** Şeyh Abdurrahmân Efendi, **Amasyalı** Şeyh Hâfız İbrâhîm Efendi, /399/ Şeyh Hâfız Ahmed Efendi b. Çelebi Pîr Mustafa Efendi, Şeyh Muhammed Efendi b. Hâfız Ahmed Efendi, Şeyh Abdullâh Efendi b. Muhammed Efendi, Şeyh Hâfız Mustafa Vahdetî Efendi, Şeyh Hâfız Abdurrahmân Efendi b. Hâfız Mustafa Vahdetî Efendi, Şeyh Muhammed Saîd Efendi b. Hâfız Abdurrahmân Efendi, **Bolulu** Şeyh İbrâhîm Efendi (niyâbeten), Şeyh Muhammed Atâullâh Efendi b. Şeyh Muhammed Saîd Efendi.

Şa'bâniyye Tarikatının Karabaşîyye, Nasûhiyye, Çerkeşîyye, Bekriyye gibi dört ana şubesi vardır. Bunlardan İstanbul'da özellikle XVII. Asırda Karabaşîyye, XVIII. Asırda Nasûhiyye ve XIX. Asırda da Çerkeşîyye, Kuşadaviyye ve Haliliyye şubeleri daha faal olmuşlardır. Ahmed Münib Efendi, Mecmua-yı Tekâyâ adlı eserinde her hangi kol ismi belirtmeden İstanbul'da 25 Şabanî tekkesinden söz etmektedir.

İstanbul'daki Şabanîlik'ten bahs eden Hür Mahmud Yüceer, XIX. Asırdaki durum hakkında şöyle demektedir:

"XIX. asırda Şâbâniyye kolu, başta bağlı bulunduğu Halvetiyye olmak üzere birçok tarikattan tekkeler devralmış, asrın sonunda Şâbânî tekkelerinin sayısı tamamı mamur olmak üzere yirmialtıyı bulmuştur. Halvetîlik'ten Altuncu zâde Tekkesi (Şehzâdebaşı), Ümmî Ahmed Efendi Tekkesi (Üsküdar), Atik Valide Tekkesi (Üsküdar), Nalçacı Tekkesi (Üsküdar); Sivâsîlikten Boyalı Mehmet Tekkesi (Fâtih); Sünbülîlik'ten Seyyid Baba Tekkesi (Haseki); Gülşenîlikten Ümmî Sinan Tekkesi

(Şehremini), Ekmel Tekkesi (Aksaray); Cerrâhîlikten Seyyid Feyzullah Efendi Tekkesi (Üsküdar), Durmuş Dede Tekkesi (Rumelihisarı); Uşşâkîlikten Cemâleddin-i Uşşâkî Tekkesi (Eğrikapı harici) olmak üzere toplam on bir tekke farklı tarihlerde Şâbânî meşihatine geçmiştir. Bunları diğer tarikatlara ait olan Sinânîlikten Emirler Tekkesi (Kocamustafapaşa), Bayâmîlikten Olanlar Tekkesi (Aksaray) Nakşibendîlikten Atâullah Efendi Tekkesi (Kanlıca), Beşikcizâde Tekkesi (Fatih), Celvetîlikten Atpazarı Tekkesi, Semerci İbrahim Efendi Tekkesi (Fatih). Beykoz'da Şeyh Süleyman Efendi Dergahı, Aksaray'da Şamlılar Dergahı yine bu taikata merkezlik eden mekanlar arasındadır.”³²¹

Şâbânî kollarından Nasûhîlik daha çok İstanbul'da yaygın olduğu gibi, Mustafa Efendi tarafından tesis olunan Çerkeşîlik, Çerkeş, Tokat, Bolu, Yozgat, Ankara ve İstanbul'da yayılmıştır.

Bunlardan da Ortadoğu, Kuzey Afrika ve Hindistan gibi geniş bir coğrafyada kollara ayrılmıştır. Bu kollardan bazıları ve bunların yayıldığı coğrafyalar hakkında Vassâf'ın Sefîne'de kaydettiği bilgilerden özet bilgiler vermek istiyorum:

1. Karabaşîyye Şubesi:

Ali el-Atvel ve Karabaş Karabaş Velî diye şöhret bulan Arapkirli Şeyh Alâeddîn Ali tarafından tesis olunmuştur. Vassâf onun hakkında şu bilgiyi vermektedir:

“Kastamonu'ya azîmetle âsîtâne-i Hz. Pîr'de seccâde-nişîn olan İsmâîl-i Çorumî hazretlerinin zîr-i terbiye-i reşâdetlerine girip az vakitte pek çok maârîf-i ilâhiyye tahsîl ettiler. Bir aralık mürşid-i mükerrerinin emriyle Çankırı'ya giderek müsterşidîn beyninde tehaddüs eden mesâil-i sûfiyyeyi hall ü fasl eylediler. Ba'dehû şeyhinin âlem-i cemâle intikâliyle yerlerine mahdûmları Şeyh Muslihuddîn Mustafa Efendi post-nişîn olmakla müşârünileyhten tekmîl-i sülûk eylediler. 1080/(1669-70) senesinde Dersaadet'e geldiler. Üsküdar'da Muhammed Paşa Câmi'-i şerîfnde ihtiyâr-ı uzlet buyurdular. O aralık Üsküdar'da Atîk Vâlîde Sultân Câmi'-i şerîfi ittisâlindeki zâviyenin meşîhati ibrâm-ı küllî ile kendilerine teklîf edilmekle kabûl buyurmuşlardır.”

“Hz. Şeyh, Cuma günleri Vâlîde-i Atîk Câmi'inde va'z ederlerdi. Havâss-ı mahsûsalarından idi ki, Cuma günleri va'z-ı şerîflerini istimâa şitâbân olan halk ile câmi'-i şerîf-i mezkûr dolarmış; hattâ yer bulabilmek için kuşluk vakti câmie gelen halk ancak yer bulabilirmiş. Cuma vaktine bir sâat kala artık yer bulabilmek imkânı kalmaz imiş. Ba'de edâ-yı salât-ı Cuma kürsiyye çıkar va'z ve nasîhata başlayınca cemâatte öyle bir te'sîr husûle gelir imiş ki, ağlamadık kimse kalmaz imiş. Sayha edenler, ser-mest olanlar cândan geçenler bulunur imiş.

³²¹ Osmanlı Toplumunda Tasavvuf, İnsan Yayınları, İstanbul,2004, s.130-131.

Pâdişâh-ı zamân Avcı Sultân Mehmed-i râbi', Cenâb-ı Şeyh'e meftûn olup, sık sık Vâlîde Câmîi'ne selâmlık yapmağa başladılar. Esnâ-yı va'zda te'sîr-i mahsûsî neticesi ağlarlar imiş. Ve nihâyet-i va'za kadar dinlerler, Hz. Şeyh'e iltifât ederek, enfâs-ı kudsiyelerinden müstefiz olmak için tehâlûk gösterirler imiş. Ve "Bu Şeyh Efendinin va'zı bana o kadar te'sîr ediyor ki, İbrâhîm Edhem gibi tâc u tahtı terk ile dağlara düşeceğim geliyor." buyururlar imiş. Hz. Şeyh hakkında ashâb-ı i'râz arasında cereyân eden sözlere fikr-i istirkâb karışarak nefy olunmalarına bu söz vesîle olmuştur."

Ba'de'l-hac Medîne-i Münnevver'e gelerek Ravza-i Seniyye-i Muhammediyye'ye rû-mâl oldular. Ve huzûr-ı saâdette hulefâsının sonu olan ve Edirne'de medfûn bulunan Şeyh Mustafa Efendi'yi istihlâf eyledikten sonra Mısır kâfilesiyile Mısır'a avdet ettiler. Fakat Mısır'a üç konak mesâfede kırkbin huccâcın nasb-ı hıyâm-ârâm eyledikleri mahalde hava gâyet açık olduğu hâlde, bir sel geleceğini keşf edip, keyfiyeti huccâca bildirip ve huccâc derhâl oradan kalktığı gibi şiddetli bir yağmur yağarak oraları sel basmış ve huccâc kurtulmuştur. Hz. Şeyh bir kaç gün sonra cüz'î hastalandılar. Nahil Kalesi civârında irtihâl-i dâr-ı naîm eylediler ki, 1097 sene-i hicriyyesi şehr-i Saferinin sekizinci Cuma (3 Ocak 1686) günü beyne's-salâteyn sâat sekizde yetmişyedi yaşında idi. Bu kale civârında Gaylan karyesi hurmalığına civâr "Şeyh el-Gazzâlî" denilen mazanna-i kirâmdan bir zâtın kabri yanında vedâ-i hâk-i mağfiret kılındı.

Hüseyin Vassâf'ın şu bilgilerden sonra sarf ettiği ifadeler bu kolun ne kadar geniş olduğunu göstermesi bakımından önemlidir: "Dört yüz seksenbeşinci halîfesi Şeyh Mustafa ile Hicâz'dan avdetinde berâber imiş."

Karabaşîye şubesinin önemli isimlerinden Hasan Ünsî Efendi'nin halifelerine baktığımızda birçok şehirde bu kolun mensuplarının bulunduğu anlaşılır:

Hacı Şeyh İbrâhîm Efendi, Şeyh İbrâhîm Hâs Efendi, Şeyh **Giritli** Ahmed Efendi, Şeyh **Tatar** Selîm Efendi, Şeyh Recep Efendi, Şeyh **Erzincanlı** Ali Efendi, Şeyh **Kumlalı** Mustafa Efendi, Şeyh Hâfız Muhammed Garîb Efendi, Şeyh **Çekmeceli** Mahmûd Çelebi, Şeyh **Kastamonulu** Mustafa Efendi, Şeyh Abdullâh **Kefevî** Efendi, Şeyh Ahmed Sâatî Efendi, Şeyh **İstanbullu** Hâfız Muhammed Efendi, Şeyh Es'ad Efendi, Şeyh Mustafa Halîfe, Şeyh Hasan Azakî Efendi, Şeyh **Üsküdarlı** Ahmed Efendi.

2.Nasuhiyye Şubesi:

Üsküdar'da 1058/(1648) veya 1063/(1653) doğan **Seyyid Muhammed Nasûhî Hazretleri** Şa'bânîyyeden Nasûhiyye şubesinin müessissidir. Şeyhinin emriyle Mudurnu'da irşâd-ı ibâda me'mûren azîmet edip, orada Sun'u'llâh Efendi Zâviyesi'nde neşr-i feyz-i tarîkata başlayıp, onbir sene kalmışlardır ki, bu esnâda Mudurnu'da Abdullâh Rüşdü hazretlerini ve esnâ-yı azîmette **Zoravî** Muhammed Efendi hazretlerini yetiştirmişlerdir.

Halifelerinden bazıları:

İstanbul Şeyh Ahmed Efendi, **İstanbul** Şeyh Veliyyüddin Efendi, Şeyh Muhammed Tulû Efendi, **Nallıhanlı** Şeyh Şabân Efendi, **İstanbul** Şeyh Ahmed Efendi (Takkeci Câmii'nde medfündür. 1160/1747), Şeyh Hüseyin-i **Ankaravî**, Arâkiyyeci Şeyh Mustafa Efendi, **Endurûnlu** Şeyh İbrâhîm Ağa, **Kastamonulu** Şeyh Muhammed Efendi, **Çorumlu** Şeyh Ahmed Efendi, Şeyh Mustafa Efendi b. Şabân, **Konrapalı** Şeyh Muhammed Efendi, **Sirozlu** Şeyh Ömer Efendi, **Üsküplü** Şeyh Muhammed Efendi (1134/1722), **İstanbul** Şeyh Mustafa Efendi, **Kesreci** Şeyh Mustafa Efendi, Şeyh Ahmed Samtî Efendi, **Enderûnlu** Şeyh Burnaz Hasan Ağa, **Üsküdarlı** Şeyh Ahmed Efendi, eş-Şeyh Alâeddin Efendi, Şeyh Hasan Senâî Efendi, **Çerkeşli** Hasan Efendi, Şeyh Dervîş Abdulkâdir Efendi, **Mudurnulu** Şeyh Abdullâh Rüşdü Efendi, Şeyh Mustafa Ma'nevî Efendi, **Beşiktaşlı** Şeyh Fahreddin Efendi.

Bunlar ma'ruf olanlardır. Şeyh Kerâmeddin Efendi'nin menkûlâtına göre halifelerinin mikdârı üçyüz olup, halifelerinin halifeleri mikdârı ise pek fazla mikdârdadır.

Nasûhî Efendi'nin (v.1223/(1808). halifeleri hakkında Vassâf'ın şu ifadeleri Şa'b'anîliğin ulaştığı yerleri göstermesi bakımından önemlidir:

“Nasûhî halifelerinden Şeyh Fazlullâh Efendi-zâde Şeyh (Üçüncü) Alâeddin Efendi Tunus'ta neşr-i tarîkate me'mûr olup, o havâlîde tarîk-ı Şa'bânî'(yi) neşre muvaffak olmuş, alâ-rivâyetin elyevm yüzbinlerce kimse bu yüzden mazhar-ı feyz-i tarîk olmakta bulunmuştur.”

“Şeyh Kerâmeddin Efendi nakl eyledi ki, bir gün bornozlu ve evlâd-ı Arabdan bir zât türbe-i şerîfeyi ziyâret kasdıyla gelip, onunla görüştüğünde Alâeddin Efendi tarafından neşr edilen tarîkin o havâlîde münteşir olduğunu ve lâ-yuad müridân ve sâlikân bulunduğunu söylemiştir.”(Sefîne, c.IV,s.)

3.Çerkeşiye Şubesi:

Meşâyih-ı izâm-ı Şa'bânîyye'dendir. Neş'etleri Çerkeş'tendir. Şeyh-i mükerrerleri Muhammed Efendi'nin (Bkz. s. 49) vâris-i kemâlâtı olup, ziyâret-i Haremeyn'e dahi muvaffak olarak kemâlât-ı ârifâneleri şuyû' bulmuştur. Halka-i irşâddan **onüç halîfesi** yetişmiş 1224/(1809) senesinde âzim-i dâr-ı ahiret olmuşlardır. Çerkeş'te medfündür.

İstanbul'da bir silsile-i urefâ vü ulemâ teşkil eden Çerkeşli-zâdeler müşârünileyhin ahfâdındandır.

Halifeleri:

Osmân Vehbî Efendi Çerkeşli Mustafa'nın oğludur. 1277/(1860) târîhinde Ankara'da irtihâl eylemiştir.

Muhammed Tevfik Efendi Çerkeşli-zâdelerdendir. Mûmâileyh Osmân Efendi'nin mahdûmudur. İstanbulludur. Velâdetleri Ankara'da, tefeyyüzleri İstanbul'dadır..

Şeyh Hacı Hafîl Efendi Geredelidir ve Gerede'de medfündür

Şeyh Hacı Emîn Efendi

Safranbolu'nun Yazıköy karyesinden olup "*Safranbolulu*" demekle ma'rûf Hacı Emîn Efendi vâsıtasıyla da Safranbolu'da ve Nevrekep taraflarında intişâr etmiştir.

Safranbolulu **Şeyh Ömer Fuâdî-i Sâni**, Diyarbakırlı **Şeyh Hacı Mustafa Efendi**, Geredeli **Şeyh Abdullâh Efendi**, Mudurnulu **Şeyh Seyyid Halîl Rahmi Efendi**, **Şeyh Necîb Necmeddîn Efendi**, **Nevrekeplu (Bulgaristan) Şeyh Ahmed Efendi** eâzım-ı meşâyıh-ı Şa'bânîyye'dendir. Yüzbinlerce müride mâlik idi. İlm-i zâhire bîgâne, fakat ilm-i bâtında ferdâne idi. Meslek-i tasavvufileri çok yüksek idi.

Halîfeleri:

İskeçeli Muhammed Efendi, Şeyh Hacı Ali Efendi, **Nevrekeplu** Şeyh Atâ Efendi, Hacı Emîn Efendi dâmâdı Şeyh Muhammed Zühdü Efendi, Şeyh Necîb Necmeddîn Efendi, Şeyh Süleymân Efendi.

Elyevm Nevrekep Dergâhı'nın şeyhi ise de, Bulgar mezâlîminden kaçarak İstanbul'a gelmiştir. Ârzû-hâlcilik ile te'mîn-i maîşet eder, ehl-i hâl bir zâttır.

Gözlüklü Şeyh Ahmed Efendi

Kibâr-ı meşâyıh-ı Şa'bânîyye'dendir. Rumelikavağı'nda Sütlüce'de tekkesi ve Hz. Sünbül civârında hânesi vardı. Kısa boylu, beyâz uzunca sakallı, düz sarık sarar, gözlük takar, yüzyirmi yaşında bir pîr-i fânî idi. Henüz oniki yaşında iken Hz. Pîr Şa'bân-ı Velî efendimizi /60/ rü'yâda görüp, "*Ahmed! Bize gel!*" diye emirlerini telakkî etmekle, meşhûr âlim Şeyh İbrâhîm-i Şa'bânî'nin dâhil-i dâire-i intisâbı olmuş, riyâzât ve mücâhedât ile tekmîl-i etvâr edip, nâil-i hilâfet olmuştur. Sütlüce Tekkesi melce-i uşşâk idi. Ale'l-ekser gemiciler bulunur, pek âşıkâne zikir olunur idi. Ziyâretine kâsd ettiğim gece âtîdeki rü'yâyı gördüm :

Kavak'a gitmişim. Dergâha vâsıl oldum. Tevhîd-hânedede erbâb-ı aşk zikrediyorlardı. Gulgüle-i zikir ortalığı kaplıyordu. Şeyh Efendi'nin dâiresi ileride bir yerde imiş. Oraya dâhil oldum. Bir köşede dizlerini dikmiş, oturuyor idi. Dizlerine nazar ettim. Kuru bir kemikten ibâret idi. Tâc-ı şerîfleri rafta siyâh tül içinde, fakat hâricten görünüyordu. Mübârek ellerini öptüm. "*Gel evlâdım!*" diye taltîf buyurdular. Ziyâreti kâsd ederek geldiğimi arz ettim. İzhâr-ı memnûniyyet eylediler, duâ ettiler. Çıkacağım sırada, "*Efendim! Teberrüken bir şey ihsân buyurunuz, ona devâm edeyim.*" dedim. "*Oğlum! Her gece sûre-i Mülk oku.*" buyurdu ve hakkında hadîs-i şerîf olduğunu söyledi. Elini ayağını öptüm. Yanlarından çıktım. Sütlüce'ye deniz kenârına indim. Sabâh namâzı vakti idi. Biri ezân okuyordu, gaşy oldum. Saf saf cemâat olduk, namâz kıldık; uyandım.(Sefine, c.IV)

Şeyh Ali Efendi

Mütেকâidîn-i rüsûmiyyeden olup, bâlâda ismi geçen zâttır. Çok muttakî, âşık, ârif bir zât idi. Müddet-i medîde kendilerine hem-sohbet olmuş idim. Azizinden aldığı icâzet-nâme teberrüken ve aynen nakl olundu:

İştipli Şeyh Abdülkerîm Efendi.
Ahıskalı Şeyh Müştâk Efendi.

4. İbrahimiye Şubesi:

Mustafa Çerkeşî hazretleri, halifelerinden Hacı Ali Efendi'ye, "*Biz terk-i âlem-i nâsût, azm-i âlem-i lâhut etmek üzereyiz. Vatan-ı aslîiniz olan Beypazarı'na azîmet ile müterakkıb-ı zuhûrât-ı ilâhiyye olunuz. Nerede seccâde-nişîn olmanıza dâir ne vechile işâret-i aliyye zuhûr ederse, ona tâbi' olunuz.*" diye vasiyyet etmiştir.

Ali Efendi de şeyhinin vefatından sonra İstanbul'a Atpazarı Tekkesi'ne gelmiş kendisine, "*Tâbi'-i zuhûrât ol.*" denildiği için burada ikamet etmiştir. Bu sırada Dâvûd Paşa semtindeki Nakşi şeylerinden Beşikci-zâde Süleymân Efendi vefat etmiş, boş kalan tekkeye Şeyhül-islâm Dürrî-zâde Seyyid Abdullâh Efendi, Ali Efendi'yi ta'yîn ettirmiştir. Böylece bir Şabânî şeyhi Nakşi tekkesinde post-nişin olmuş ve buradaki irşadı sırasında **Kuşadalı Şeyh İbrâhîm Efendi Efendi'yi (1774-1846) yetiştirmiştir.**

Kuşadalı şeyhi Ali Efendi'nin emriyle bir müddet de Kahire'de bulunmuş ve buradaki Gülşenî Dergâhı'nda misafir olarak bulunmuştur. (1815-1818)322 Kuşadalı 1843 senesinde de Mekke-i Mükerrreme'ye ve Medîne-i Münevvere'ye gitmiş, dönüşte Şam'a gelmiş Kanavât Mahallesi'nde ikâmet etmiştir.

Kuşadalı hazretlerinin halifeleri arasında **Bosnalı** olan Hammâmî Tevfik Efendi, Ruscuklu Muhammed Ali biri tarikatın Balkalarda yayılmasını sağlayan Kadızade Ömer Halveti, Kırmılı Muhammed Efendi'yi zikr edebiliriz. /92/

Diğer taraftan Bosnalı Tevfik Efendi'nin muhiplerinden Kaşgar Emîri'nin hemşîre-zâdesi Kaşgarlı Ya'kûb Han hazretleri de Hindistan'da tarikat faaliyetlerinde bulunmuştur. Yakup Han Sultân Abdülazîz Han zamanında sefir olarak İstanbul'a gelmeden önce de arz-ı ma'lûmâta ve ızhâr-ı ta'zîmâta me'mûren İstanbul'a gelmiştir. Evveburada bulunan şeyhleri ziyaret etmiş esâsen tarîk-ı Nakşibendî'den icazeti olduğu halde, başka meşrebte bir şeyhe mülâkat ârzû ettiklerinden Hammâmî Tevfik Efendi hazretlerini bulmuşlar ve bazı sorularına istediği cevapları alınca "*İşte istediğim meşrebte, aradığım şeyh böyle olmalıdır.*" diye ona sarılmıştır.

Tevfik Efendi'nin vefatında İstanbul'da bulunan Ya'kûb Han, 1869 senesinde memleketine dönmüştür. Ancak iki sene sonra tekrar İstanbul'a gelerek Sultânahmed ve Mahmutpaşa civârındaki konaklarında ve en sonra Cerrahpaşa'da kâin konağında irşâd-ı ibâd ile meşgûl oldular.

Burada yedi sene kaldıktan sonra İstanbul'dan Hindistan'da Dehli'ye gitmiştir. /93/ Orada yirmi sene kadar tarîk-ı Şa'bânî'yi neşr ederek bir çok insânları mazhar-ı feyz eylemiştir. Dehli'de medfundur.

³²² Bkz. Hür Mahmut Yüceer, A.g.e, s.147.

Müşârünileyh bir rivâyete göre tarikat-ı aliyye-i Kâdiriyye'nin Hindistan'da münteşir *Sâhibiyye* şubesine mensûb ve bu şubenin müessisi Abdurrahmân Sâhib hazretlerinden de icazetlidir.³²³

Hüseyin Vassâf'ın daha sonra intisap ettiği Şuayb Şerefeddin Efendi de Harîrî-zâde Şeyh Muhammed Kemâleddîn Efendi delaletiyle Nasûhiyye-i Şa'bâniyye, Bekriyye-i Şa'bâniyye'den icâzet almışlardır.

Harîrî-zâde'den aldıkları nisbet ile turuk-ı sâireden olan alâkalarına ait silsile-nâmeleri **Tibyânu't-Tarâik**'ta ve müşârünileyh Şerefeddîn Efendi hakkında müstekillen yazdığım **Mürâselât** nâm eser-i dervîşânemde tafsîlen mûnderictir. Bunlardan Tarîk-ı Şa'bânî'ye ait olanları ber-vech-i âfîdir:

- Şeyh Şuayb Şerefeddîn Efendi hazretleri
- Şeyh Muhammed Kemâleddîn-i Harîrî
- Şeyh Salih Efendi b. Şeyh Abdülkâdir Efendi.

5. Bekriyye Şubesi:

Bu şubenin kurucusu es-Seyyid Mustafa el-Bekrî es-Sıddıkî'dir. 1688'te Kudüs'te doğmuş olan bu zât, Şam'da yetişmiştir.

Şeyh Muhammed b. Sâlim el-Hafnî

---

³²³ Hüseyin Vassaf, Sefine, c. IV, s.